

LÁCH - LIÊNG

Từ ngày mẹ mới sinh ra, Lách - Liêng đã rất thích chăn trâu như trẻ con hay khóc nhè. Mùa rẫy này tiếp mùa rẫy kia đi qua, Lách - Liêng dần lớn khôn, đã cùng Y Biêng kết bạn. Lách - Liêng là con bà H'Giêng vợ của Y Nghe thuộc dòng họ Buôn Krông.

Ngày nối ngày, Lách - Liêng lừa trâu vào rừng xa chân đất và săn bắt chim thú để ăn với cơm mang theo bên mình. Thường thường họ ăn uống, nhưng đến một ngày kia họ muốn có lửa để nướng con chồn, con chuột ăn được ngon hơn. Thế là Lách - Liêng cùng Y Biêng kiếm dây mây và tre khô để cọ lửa. Khi có lửa, ba anh em bắt con chồn, con chuột đem nướng và ăn với cơm mang theo bên mình. Cơm nước xong xuôi, ba người vui vẻ lừa trâu về và đem theo cả lửa để hút thuốc. Dọc đường, Lách - Liêng muốn hút thuốc bèn hỏi bạn Y Biêng:

- Thế lửa mình đốt ban nãy còn không, ời Juk?
- Đã tắt hết rồi.

Thế là ba người phải tìm mãi, tìm mãi mới thấy còn lại một cục than lửa thật bé. Thấy vậy, họ bèn đổ nhau xem người nào nhúng than lửa xuống nước mà không tắt lửa thì người đó sẽ được giàu có và làm anh cả. Y Biêng nhúng lửa xuống nước, lửa tắt. Lách nhúng lửa xuống nước, lửa cũng tắt. Đến Liêng nhúng lửa xuống nước thì lửa không tắt mà còn làm cháy cả nước. Nước dưới suối chảy, dưới sông chảy, nước trên tận đầu nguồn cũng bị cháy. Lách -- Liêng và Y Biêng phải lấy cát sỏi, lấy lá cây lá tre để dập lửa, nhưng lửa vẫn chảy nước. Họ lại lấy đất, lấy bùn dập lửa nhưng lửa vẫn chảy nước. Lửa cháy mãi, lan rộng mãi, khiến cho mặt đất không còn chút nước.

Không còn nước nấu cơm cháo, dân làng đến nhà bắt tội Lách - Liêng:

- Lửa cháy hết nước rồi Lách - Liêng ời. Lửa cháy đến tận bờ khe, kẽ núi, lửa cháy đến cuối bờ ao...

Sau đó, dân làng kể lai lịch dòng họ nhà Lách - Liêng để bắt tội. Kể một ngày, hai ngày rồi ba ngày ... Còn anh em Lách - Liêng chỉ biết phân trần rằng:

- Không phải lửa con đâu mẹ ơi! Không phải lửa con mà lửa của Y Biêng co Xuân Cuc. Nó cọ lửa cọ, Biêng con Cuc, nó cọ lửa dày, nó kéo tủa tre, nó se dây nhỏ, nó ngửa bàn tay bàn chân... Nó cọ lửa nướng con sóc buộc con chuột lạng, con mang đực trắng. ..

Nhưng rồi Lách - Liêng vẫn phải kéo chị kéo em, kéo mẹ kéo cha kể cả họ hàng tới để đến lửa cháy nước cho dân làng. Tất cả đều bị dân làng bắt làm tội tở cho họ...

Từ ngày lửa cháy nước, dân làng đêm đêm phải mang chăn mang chiếu ra phơi sương để lấy nước sương nấu cháo nấu cơm. Ngày tiếp ngày, vì thiếu nước mà dân làng cứ gầy thân gầy hình đi. Thế rồi, dân làng phải lên núi cao rừng cao kiếm nước trong ống cây lồ ô, trong cây nứa để dùng. Thấy vậy, anh em Lách - Liêng cũng bàn nhau: “Ta đi kiếm nước ở núi nào, rừng nào đây?” Sau đó, Lách - Liêng dắt theo một con chó đi lên núi cao rừng cao kiếm nước. Họ chặt nứa bên phải, chặt lồ ô bên trái, chặt phía trước, chặt phía sau mà không kiếm được giọt nước nào cả. Khi đi đã mỏi chân, chặt đã mỏi tay thì thấy con chó cứ sủa vào một cây lồ ô già. Thấy lạ, Lách - Liêng bèn cố sức chặt cây lồ ô đó thì bên trong có nước. Hai anh em lấy nước xong liền về buôn để nấu cháo nấu cơm...

Hôm sau, Lách - Liêng lại lủi thủi dắt nhau lên đồi lên núi đi kiếm nước. Nhưng chỗ này người ta đã chặt, chỗ kia người ta đã chặt nên hai anh em phải đi qua hết núi này đến núi khác. Đi mãi, đến một ngọn núi kia mới thấy một cây lồ ô chưa bị chặt. Mừng quá, họ vung dao đốn. Cây lồ ô ngã xuống thì thấy trong ống có nước và có cả một con lươn, một con cá sặc. Lách - Liêng bèn mang ống lồ ô đó trở về buôn. Đến nhà, họ bắt cá sặc và lươn bỏ vào nồi đất rồi lấy nước nấu cơm. Nấu cơm xong, Lách bản với Liêng:

- Chúng ta nướng cá sặc và lươn để ăn cơm em nhé.

- Ồ, không được đâu, anh ơi! Hôm qua em nằm mơ thấy chúng nói với em rằng: “Các anh nuôi chúng tôi, chúng tôi sẽ nuôi các anh thôi”.

Cải cọ hồi lâu, cuối cùng Lách - Liêng giữ lươn và cá sặc lại để nuôi. Ngày lại ngày, lươn và cá lớn lên chật cả nồi đất. Ồ chật quá, chúng nói với Lách - Liêng:

- Các anh hãy tìm chỗ khác cho chúng tôi ở, chứ ở thể này chúng tôi không chịu được đâu... Chật cả thân cả mình rồi!

Nghe lời cá và lươn, Lách - Liêng lập tức đi tìm chỗ mới cho chúng ở. Thấy một lỗ chân trâu đục thật to, họ bèn đổ nước trong ống lồ ô vào rồi thả cá và lươn xuống. Sau đó, Lách - Liêng lấy cọc rào xung quanh chỗ cá và lươn ở thật kỹ lưỡng... Lươn và cá sặc ngày một to lớn hơn trước. Chúng lớn lên rất nhanh, nên cứ phải đào bới cho cái hồ rộng thêm. Cái hồ rộng đến đâu thì nước nhiều thêm đến đó. Vì vậy, Lách - Liêng có đủ nước ăn nước uống mà không phải đi kiếm nước xa nữa ...

Từ ngày bị bắt tội đốt lửa cháy nước thì Lách - Liêng phải ra khỏi buôn. Hai anh em dựng lều ở ngoài rẫy nên mặc dù họ có nước mà dân làng vẫn không hay biết gì cả. Cho đến một ngày kia, con chó của Lách - Liêng tha miếng cơm cháy đi rong nên dân làng nhìn thấy. Vô cùng ngạc nhiên, họ hỏi nhau:

- Oi! Con chó tha cơm cháy từ đâu đến nhỉ? Người ta lấy nước ở đâu ra nhỉ? Sao người ta lại có cơm cháy như thế này nhỉ?...

Sau đó dân làng tỏa đi khắp nơi tìm xem người nào có nước. Kiểm bên phải không thấy, kiểm bên trái cũng không thấy, nhưng dân làng vẫn đi tìm mãi. Có một cụ già chợt nhìn thấy con chó của Lách - Liêng đang tha miếng cơm cháy nên cụ đi theo ngay. Tới chỗ Lách —Liêng đang giữ nước, cụ già nói:

- Các cháu ở đây làm gì thế?

- Chúng cháu ở đây giữ nước, bà ơi. Cha mẹ, anh em, họ hàng chúng cháu đều bị bắt làm tội tởm để đền lửa cháy nước nên anh em cháu phải ra đây ở, bà ơi.

Biết Lách - Liêng có nhiều nước, cụ già bèn hỏi xin:

- Oi này con cháu! Hãy cho ta một ít nước để ta nấu cháo nhé! Ta không có chút nước nào cả.

Anh em Lách - Liêng thương tình cho bà cụ một ít nước đủ để nấu cơm nấu cháo ăn bà cụ có nước thì hỏi ngay là nước ở đâu mà bà cụ có. Bà cụ liền chỉ nhà Lách - Liêng và nói rằng ở đó có rất nhiều nước. Từ đó, nhà Lách - Liêng lúc nào cũng đông người. Dân làng liên tục kéo đến để kiếm nước: người thì xin, kẻ thì mua. Người ta mua nước của Lách - Liêng bằng chiêng,

bằng ché, bằng trâu bò, bằng phèng la... Vì vậy, nhà Lách - Liêng ngày càng trở nên giàu có. Nhờ có nhiều của cải, Lách - Liêng chuộc lại được cha mẹ, anh em và ò con họ hàng về nhà.

Hồ nước của Lách - Liêng ngày nào còn bé tí, bây giờ đã thành một cái hồ thật lớn. Vì vậy, họ muốn cúng nước thật linh đình để trả ơn nước đã giúp họ được giàu có. Hai anh em bàn với nhau là sẽ đi mua con trâu trắng hai đầu hai đuôi của ông chủ Y Biêng. Người mẹ Lách - Liêng nghe được bèn can ngăn:

- Các con ơi, đừng đi! Mẹ lo lắm.

- Này mẹ ơi! Con muốn xem con trâu hai đầu hai đuôi, con bò hai đuôi, con gà hai cặp cánh, con dê hai lớp da.

Dù cho người mẹ ra sức can ngăn, Lách - Liêng vẫn quyết mua cho được con trâu hai đầu hai đuôi vì chưa bao giờ họ thấy con trâu như vậy. Mấy bữa sau, Lách - Liêng đến nhà ông chú Y Biêng con của H'Vi. Thấy hai đứa cháu, ông chủ hỏi:

- Các cháu đến đây có chuyện gì thế?

- Chúng cháu muốn mua con trâu hai đầu hai đuôi của chú về làm lễ cúng nước cho người ta vì ngày trước lửa của chúng cháu làm cháy hết nước. Với lại, tiếng tăm về con trâu hai đầu hai đuôi, con heo hai mõm, rìu hai đầu chiêng hai núm làm chúng cháu muốn mua.

Ông chú nói “Không được” và chỉ cho Lách - Liêng xem con heo hai đầu. Nhưng Lách - Liêng không ưng. Thấy vậy, ông chủ nói:

- Chúng mày bướng như thế đấy à? Nếu thế, chúng mày lấy con trâu một mình kia cũng được.

Nhưng Lách - Liêng vẫn không ưng, họ nói:

- Chú cho con trâu đực hai đầu hai đuôi thì chúng cháu mới lấy.

- Thôi được rồi. Nhưng chúng mày có bắt được nó không? Sức chúng mày có bằng sức nó không? Con trâu ấy dữ lắm đấy!

- Không sao chú ơi! Chúng cháu vẫn thích con trâu đực của chú hơn. Chúng cháu không sợ nó đâu, chúng cháu nhất định bắt nó bằng được cho chú coi.

Sau đó, Lách - Liêng theo ông Chủ ra bãi chăn để xem trâu đực. Thấy con trâu to lớn và dữ tợn đang nằm trong vũng lầy, Lách - Liêng không dám đến gần mà phải leo lên cây để nhìn con trâu từ xa. Con trâu đực thấy người lạ leo lên cây bèn phóng tới húc thật mạnh vào gốc cây, làm cho anh em Lách - Liêng sợ quá phải leo lên thật cao. Thấy vậy, ông chủ mới nói:

- Nào các cháu đã thấy chưa, hồi nãy chú đã nói rồi mà, nó dữ lắm.

Sau đó, ông chú Y Biêng quay lại nói với con trâu đực:

- Đừng làm như thế, máy không biết đây là Lách - Liêng cháu tao à? Chúng nó tới thăm mày và thăm tao đây.

Nghe lời ông chủ, con trâu không húc nữa và bỏ ra vũng lầy nằm tiếp. Ngày hôm sau, ông chú Y Biêng se dây thừng rồi cột trâu đực giùm cho Lách - Liêng kéo đi. Trước khi Lách - Liêng dắt trâu đực đi, ông còn dặn trâu rằng;

- Mày hãy đi theo Lách - Liêng! Mày ở và làm việc với chúng nó nhé. Mày nhớ làm việc chăm chỉ để nuôi chúng nó đây.

Khi cả bọn lên đường thì có một con cóc đi theo. Đến chỗ nghỉ, Lách - Liêng muốn uốn lại sừng trâu bèn nói với Cóc:

- Mày hãy uốn sừng trâu này giùm tao vì chỉ có mày làm được việc đó, mày muốn uốn cong thì uốn cong, muốn uốn thẳng thì uốn thẳng...

Vì con trâu đực có sừng to và ngắn nên húc rất dữ tợn nên anh em Lách - Liêng phải khẩn khoản nhờ Cóc giúp. Sau khi Cóc uốn lại sừng trâu xong. Cả bọn lại lên đường. Đi được một hồi thì gặp một con thần lằn nó hỏi:

- Anh em Lách - Liêng đi đâu vậy? Các anh kéo con gì vậy?

- Chúng tôi đi kéo con trâu đực của chú chúng tôi về. Con trâu này phải đòi bằng ba cái phèng lá đây...

Lách - Liêng dừng lại đốt thuốc và trò chuyện hồi lâu với Thần lằn. Lúc chuẩn bị đi tiếp, Lách - Liêng ngộm lấy nhựa thuốc trong ống điếu bôi vào miệng Thần lằn. Giận quá, Thần lằn nói:

- Các anh làm gì vậy? Tại sao các anh lại lừa dối và hại tôi như thế?

Rồi Thân lần quay sang nói với con trâu đực trắng:

- Mày tưởng tụi nó kéo máy về để nuôi à? Chúng nó không nuôi mày đâu, chúng nó sẽ giết mày để cúng nước bị tụi nó đốt ngày trước đây.

Khi con trâu biết mình bị Lách - Liêng lừa dối nó nổi giận đuổi theo Lách - Liêng để húc. Hoảng sợ, hai anh em phải chạy lên gò mỗi van nài Mỗi chúa cứu giúp. Mỗi chúa thừng thẳng nói:

- Nếu Lách - Liêng trả ơn tôi thì tôi sẽ giữ cho khỏi bị trâu đực húc.

- Chúng tôi phải trả ơn bằng cái gì?

- Tôi chỉ cần gỗ mục thôi.

Nghe Mỗi chúa nói vậy, Lách - Liêng đồng ý ngay. Khi trâu húc vào gò mỗi, Mỗi chúa làm cho gò mỗi cao lên mãi. Trâu càng húc, gò mỗi càng cao. Nhưng cuối cùng, Mỗi chúa chịu không được nữa nên gò mỗi bị sụp xuống và vỡ tan ra. Anh em Lách - Liêng mất chỗ ẩn nấp lại phải chạy trốn tiếp. Nhưng trâu đực khoẻ hơn đã đuổi kịp hai người. Nó húc vào chân làm Lách ngã xuống đất, rồi nó tiếp tục húc Lách cho đến chết. Sau đó, trâu đực đuổi theo húc chết luôn cả Liêng. Khi Lách - Liêng đã chết hết, trâu đực bèn móc ruột người anh vào sừng trái, móc một người em vào sừng phải, rồi đẩy hai xác chết vào một chỗ. Sau đó, trâu đực trở về nhà ông chú Y Biêng. Tới nhà, nó giận dữ hất bộ ruột của hai anh em Lách - Liêng lên sàn nhà. Ông chú Y Biêng thấy vậy cất tiếng than:

- Tao đã bảo chúng mày từ trước rồi. Chúng mày không chịu nghe nên mất mạng như thế này đây...

Sau khi. than trách hồi lâu, ông chú bắt đầu đi tìm xác hai đứa cháu, vì ông nghĩ rằng xác Lách - Liêng vẫn còn ở đâu đó trên đường. Đi được một quãng đường, ông gặp một toán người đi buôn và nghe họ bàn tán với nhau rằng

- Ô, ai chết ở đây nhỉ? Có phải Lách - Liêng đi kéo trâu của ông chú về cúng nước không nhỉ?

Nghe họ nói thế, ông chú đến chỗ họ nói thì thấy xác hai đứa cháu nằm cùng một chỗ. Ông mang xác hai người về buôn rồi hỏi chị Lách - Liêng:

- Mình làm thế nào bây giờ?

- Chết chú N'Djut đeo hòm bằng chuối, chết chú N'Du đeo hòm bằng cây Blang, chết chú Tung chú Tang đeo hòm bằng Blang kơ Nrec, chết Lách - Liêng đeo hòm bằng Bliêng Mao Ngao. Phải có nhiều người lên núi đá lỏm chỏm để lấy đá dựng lên và cũng phải nhiều người như thế xuống đồng róc lấy đá sóng đôi.

Ông chủ nghe mà không hiểu chị Lách - Liêng muốn làm hòm cho em bằng cái gì. Nhưng ông cứ ra đồng chặt chuối làm thành hai cái hòm rồi cho người khiêng về nhà. Chị Lách -Liêng thấy hòm chuối thì không chịu và nói:

- Tôi đã bảo các anh thế nào? Chết chú N'Djut đeo hòm bằng chuối, chết chú N'Du đeo hòm bằng cây Blang, chết chú Tung chú Tang đeo hòm bằng Blang kơ Nrec, chết Lách - Liêng đeo hòm bằng Bliêng Mao Ngao. Sao các anh lười thế.

Nói xong, bà đập hòm chuối qua một bên. Ông chú lại phải đi kiếm cây khác đeo hòm cho cháu. Lần này, ông làm hòm cho Lách - Liêng bằng cây Blang. Đeo hai ngày, ba ngày mới xong hai cái hòm. Sau đó, ông cho khiêng về nhà. Vừa về đến nhà, chị Lách - Liêng đã day nghiêng:

- Tôi bảo các anh làm hòm này à?

Nói rồi, bà đập hai cái hòm sang một bên và hát:

- Chết chú N 'Djut đeo hòm bằng chuối, chết chú N'Du đeo hòm bằng cây Blang, chết chú Tung chú Tang đeo hòm bằng Blang kơ Nrec, chết Lách - Liêng đeo hòm bằng Bliêng Mao Ngao đấy mà.

Mấy người đi làm hòm cho Lách - Liêng tức quá òa lên khóc vì không hiểu chị Lách - Liêng muốn làm hòm bằng cái gì. Tuy vậy, ông chú vẫn cứ dẫn mọi người đi kiếm cây làm hòm. Lần này, ông cho làm hòm bằng hai khúc cây gạo to, anh khúc gốc, em khúc ngọn. Nhưng, cũng như mấy lần trước, khi khiêng hòm về đến nhà thì chị Lách - Liêng lại đập qua một bên rồi day nghiêng mọi người...

Trước lúc đó, hồn của Lách - Liêng đang ở với thằng bạn kết đời Y Đơi. Chiều tối hôm đó, Y Đơi tới nhà chị Lách - Liêng thăm người chết và xem hòm cho Lách - Liêng đã xong chưa. Cùng đi với Y Đơi còn có hồn của Lách - Liêng đi theo. Khi chị Lách - Liêng nhìn thấy Y Đơi thì lại nhớ hai đứa em nên khóc nức nở và thề ước : “Ước gì tôi được thấy hai em. Ước gì tôi được gặp lại chúng nó !” Đơi thấy vậy bèn hỏi:

- Thế nào, hòm cho người chết làm xong chưa?

Ông chủ than vãn:

- Tội nghiệp quá, cháu ơi! Hòm chúng tôi đeo hai lần, ba lần mà chị nó vẫn không chịu.

Còn chị Lách - Liêng nói với Đơi rằng:

- Tôi nói như thế này này: Chết chú N'Djut đeo hòm bằng chuối, chết chú N'Du đeo hòm bằng cây Blang, chết chú Tung chú Tang đeo hòm bằng Blang kơ Nrec, chết Lách - Liêng đeo hòm bằng Bliêng Mao Ngao. Phải leo lên núi đến đá lỏm chỏm, xuống đồng đeo đã lơ thơ... Tôi đã nói như thế đấy, Đơi ơi!

Mờ sáng hôm sau, Y Đơi cầm xà gạc nhỏ theo người ta đi đốn cây. Dân làng thấy vậy bàn tán xôn xao:

- Kìa, thằng Đơi tới rồi!

- Ôi chà, nó thì biết làm gì!

- Này đừng chê người ta, chê người ta trước không được đâu...

Đơi mọi người bớt nói bớt cười Đơi mới thùng thảng nói:

- Chết chú N'Djut đeo hòm bằng chuối, chết chú N'Du đeo hòm bằng cây Blang, chết chú Tung chú Tang đeo hòm bằng Blang kơ Nrec, chết Lách - Liêng đeo hòm bằng cây đá. Phải trèo lên núi đeo đá lỏm chỏm, xuống dưới đồng đeo đã lơ thơ.

Nghe Đơi giảng giải xong mọi người đồng thanh khen:

- Thấy chưa, đó mới là người biết việc.

Sau đó, mọi người dùng lao, xà gạc và rìu để đẽo đá làm hòm. Nhưng đẽo bên trái mẻ lưỡi rìu, đẽo bên phải quần lưỡi dao, gãy xà gạc mà không được khúc đá nào. Thế là mọi người cũng nói với Đoi:

- Này Đoi! Cháu thử đi, cháu Đoi! Chỉ có cháu làm mới được.

- Rìu cháu nhỏ có thấm vào đâu.

- Nhỏ cũng làm được thôi! Nếu cháu làm được thì chú bác, chị em người ta sẽ biết điều và tốt với nàng thôi.

Còn ông chủ thì nói:

- Mà hãy giúp tao đi, Đoi ạ. Mà cũng rất thương bạn

Lách - Liêng mà. Nếu mà muốn trả công bằng chiêng thì tao trả chiêng, muốn phèng la thì tao trả phèng la, muốn trâu thì tao trả trâu... Mà muốn gì cũng được. Hay tao nuôi mà? Mà có muốn lấy chị em nó thì cũng được.

- Tôi lấy chiêng, chề, phèng la của chú làm gì, lấy trâu của chú làm gì. Tại sao tôi lại lấy chị em nó? Chị em nó cũng như chị em tôi cơ mà.

Nói xong, Y Đoi bắt đầu làm hòm. Nó lấy rìu đẽo đá, đẽo tới đâu đá văng ra tới đó. Cuối cùng, Đoi đẽo được một cây đá. Nó lấy khúc gốc làm hòm cho Lách, khúc ngọn làm hòm cho Liêng. Xong xuôi đâu đó, Đoi bảo mọi người kiêng hòm về nhà. Mọi người cùng kiêng rất đông mà không thể nào kiêng được. Thấy vậy, Đoi bảo:

- Tại sao lại kiêng không nổi? Các anh nhiều đến thế kia mà!

Nhưng nói xong, Đoi mang hòm anh về trước, hòm em về sau. Khi mang về đến nhà, chị Lách - Liêng mừng rỡ nói:

- Thế này mới phải chứ!

Sau đó chị Lách - Liêng cùng với Đoi đưa xác Lách - Liêng vào hòm. Xong việc làm hòm, ông chủ lại nói với chị Lách - Liêng:

- Bây giờ mình giết con gì để làm lễ chôn người chết đây?

- Còn làm thế nào nữa, làm trâu làm bò ở dưới chuồng thôi.

- Biết làm sao bây giờ... Để tôi kéo con trâu đực trắng hai đầu hai đuôi tới giết cho Lách - Liêng thỏa lòng. Chỉ vì nó mà Lách - Liêng phải chết, nên phải giết nó để cúng hồn cho Lách - Liêng thôi.

Nói rồi, ông về nhà bắt trâu đực trắng hai đầu hai đuôi tới để sửa soạn cúng hồn cho Lách - Liêng. Sau đó, ông chủ hỏi bà con dòng họ:

- Chúng ta chôn Lách - Liêng ở đâu?

Mẹ Lách - Liêng trả lời:

- Đừng chôn ở chỗ không tốt. Phải chôn gần gốc cây Biêng nghiêng về phía đông nhé!

Tới ngày chôn cất Lách - Liêng có rất nhiều người đến dự. Người Can và người Prum cũng đến. Người Êđê và người Chăm cũng đến. Mọi người ai cũng muốn được xem con trâu đực trắng có tiếng tăm có hai đầu hai đuôi. Mọi người ai ai cũng hăng hái làm việc. Người chặt lồ ô, người chặt nứa. Người giết trâu, người giết heo. Người nấu cơm, người nấu nước. Người cắt tranh độn rượu, người cột ché rượu cần. Người gánh nước, người đào huyết...

Khi huyết đã đào xong, ông chủ kêu gọi:

- Nào con cháu hãy về nhà khiêng quan tài đến đây để chôn cất Lách - Liêng!

Mọi người lũ lượt kéo về nhà để khiêng quan tài nhưng khiêng không nổi. Nếu thêm người thật đông cũng không khiêng được. Thấy vậy, ông chủ than oán:

- Ôi, như thế này thì biết làm sao đây.

Sau đó, ông nhớ tới Y Đoi, bèn cho gọi chàng đến và nói:

- Cháu Đoi hãy thương chú với! Cháu hãy khiêng quan tài giúp chú đi, chứ mọi người đông bao nhiêu cũng không khiêng được đâu.

- Trời ơi! Cháu thì làm sao được. Người ta đông như thế mà làm chưa được hưởng gì có mình cháu với chân tay không được khỏe mạnh.

- Thế nào cháu khiêng cũng được. Nếu người ta chê bai gì thì chú chịu hết. Cháu hãy giúp chú! Nếu cháu muốn trả ơn chiêng ché, phèng la hay trâu bò thì chủ cũng trả. Hay chú có bao nhiêu của cải thì chia đôi, cháu một nửa, chủ một nửa..

Thấy ông chú nói như vậy, Y Đơi không thể từ chối được phải đi đến nhà Lách - Liêng. Khi chàng vừa tới, mọi người lập tức chê bai:

- Ôi chà, mày nhỏ như thế thì làm được gì! Bao nhiêu người ở đây mà không làm được huồng chi mày...

Ông chú liền bênh vực Đơi:

- Các anh đừng nói thế, tùy nó làm gì thì làm!

Đơi bèn ghé vai mang hòm của Liêng trong nháy mắt đã ra đến sân. Sau đó, Đơi tiếp tục mang hòm của Lách ra sân. Một lát sau, nó mang hòm anh rồi đến hòm em ra ngoài chỗ hố chôn. Khi đó, ông chú bảo Đơi ngồi nghỉ để người ta bỏ hòm xuống hố cũng được. Mọi người lấy dây chằng đầu, chằng đuôi, chằng ở giữa hòm nhưng không thể nào nhấc lên để hạ xuống hố được. Ông chú lại phải nhờ Đơi giúp:

- Mày làm thử đi cháu!

- Đơi bèn đưa hòm anh xuống trước, hòm em xuống sau một cách nhẹ nhàng. Khi Đơi đưa hai cái hòm xuống hố xong, ông chú bảo chàng:

- Này, nghỉ chân đi cháu. Để mọi người chôn cất được rồi.

Mọi người chôn cất Lách - Liêng ba ngày ba đêm, vừa đào đất, vừa đắp đất, vừa ăn uống, vừa chôn cất... Sau khi chôn cất xong, mọi người lại về buôn chuẩn bị giết trâu đực trắng hai đầu hai đuôi để ăn uống tiếp. Ông chú kêu gọi:

- Hồi tất cả con trai, con gái hãy xúm lại đây!

Sau đó, ông cho người lấy ra một ché con đồ đầy nước ớt và một ché rượu có cột một con dao, rồi nói:

- Hồi con cháu, hãy chém trâu của ta để ăn uống tiếp!

Con trai, con gái lần lượt theo nhau vào chuồng để chém trâu đực trắng mà không được. Cứ đến cạnh chuồng là phải dừng lại vì trâu đực trắng rất hung dữ. Ông chú lại phải nhờ Đơi một lần nữa:

- Này, cháu đi thử coi, cháu Đơi!

- Ôi chà, cháu thì làm được gì, Cháu chỉ là một thằng gầy yếu...

Nói vậy, Đoi vẫn sửa soạn vào chuồng giết trâu. Một bên hông đeo ché nước ớt, một bên hông đeo ché rượu, tay trái cầm ba sừng rượu, tay phải cầm dao, Đoi nhảy vào ngay giữa chuồng trâu và chém trâu chết ngay tại chỗ. Chém trâu xong, Đoi đưa cho ông chủ ba sừng rượu rồi nói:

- Rượu của chú đây, cháu không biết làm gì với rượu của chú cả...

Khi bữa ăn được bày ra với bao nhiêu thịt trâu và rượu, người ta bảo Đoi:

- Đoi ơi! Cháu ăn đi thôi.

- Để mọi người ăn trước, cháu ăn sau cũng được.

Ông chú phải nói: “Mày ăn chung với tao, đừng sợ” thì Đoi mới chịu ăn.

Ăn xong, mọi người chuẩn bị uống rượu. Ông chú nói:

- Tất cả con trai con gái ngồi một chỗ, tất cả đàn ông đàn bà ngồi một chỗ.

Khi mọi người ngồi đã đúng chỗ của mình thì bắt đầu uống rượu bằng sừng trâu và hò hét vui vẻ... Sau đó, khi Đoi chuẩn bị ra về, mọi người dồn hết trâu vào một chuồng cho Đoi chọn:

- Này cháu Đoi! Cháu tự chọn trâu đi, muốn lấy một thì lấy một, muốn lấy hai thì lấy hai... Lấy bao nhiêu cũng được.

Thế nhưng, Đoi chỉ lấy một con trâu cái đã già. Thấy vậy, ông chú nói:

- Mày làm gì với con trâu cái già như thế này? Hay mày lấy thêm ba, bốn con nữa Đoi ạ...

- Không cần nữa đâu. Còn nếu con trâu này chết thì cháu giết thịt ăn cũng được.

Sau đó, mọi người cột cho Đoi một ché rượu quý (cectele) và đưa Đoi về cùng với con trâu cái già.

(Người kể: Y Siêng Eung, buôn Lê, xã Đak Liêng, huyện Lak, tỉnh Đak Lak)